

УДК 070.41"43": 347.156

ВИДИ КУЛЬТУРНИХ ВОЄН: ФОРМАЛІЗАЦІЯ, МЕДІАРЕАЛЬНІСТЬ, РЕАКЦІЇ АУДИТОРІЇ

////////////////////////////////////

TYPES OF CULTURAL WARS: FORMALIZATION, MEDIA REALITY, AUDIENCE REACTIONS

Анотація. У статті зроблено комплексну спробу класифікації культурної війни як смислового маніпулятивного явища в інформаційному суспільстві нового типу. Виокремлено ознаки та причини розвитку кризи ідентичності в умовах смислових маніпуляцій медіареальності.

Ключові слова: культурна війна, етнос, ментальна історія, інформаційне суспільство, традиції, цінності, історична пам'ять.

Abstract. The article made a comprehensive attempt to classify the culture war as a manipulative semantic phenomena in the new type of information society. It highlights the signs and causes of development of identity crises in terms of semantic manipulations of media reality.

Keywords: culture war, ethnicity, mental history, information society, traditions, values, historical memory.

Вступ. *Актуальність.* Переповнена підступними смислами нова інформаційна епоха пропонує нам систему подібних підступних інформаційних процесуальних «спектаклів». Вони, своєю чергою, втілюються в усталені образи, утворюючи цілковито нову смислову систему, і творять простір перманентної дії, в якому вибір залишається за людиною нової інформаційної епохи, що виявляє неабиякий рівень інтелектуальної майстерності через діалог чи протест або ж, навпаки, діє за нормованим, «диктованим», нав'язаним культом, з якого народжуються основи всієї культури (за Н. Бердяєвим). Породження окремих спалахів спротиву до «інформаційних перформансів» через колективну волю нації, яка наче м'язи, інтенсивно натреноується у світлі подій російсько-української війни, є виправданим через потребу в збереженні націєвірної основи суспільства, або ідентичності нації. Саме на рівні останньої можна допустити виникнення найбільшої кількості конфліктів, пов'язаних із спробою руйнування культурного ядра (ядра нації), яке формується з норм, стандартів, цінностей певного етносу. Головною функцією такого ядра є передача системи зрілих культурних кодів з метою збереження тожсамості нації.

Результати й обговорення. Для нинішнього етапу розвитку інформаційного суспільства харак-

терна симптоматична поява смислової дезорієнтації та криза ідентичності, якій властиве зловживання іронією в аспекті різноманітних національних ідентифікаторів, систематичне апелювання до цінностей Заходу, оглядання на інші нації зі свідомим виявленням позитивніших рис, аніж власні, заклики до єдності, мотивовані лише загальною ейфорією підтримки більшості, невміння чи небажання відшукати «себе в собі» та у власній історичній ментальній площині. Приміром, А. Тойнбі розглядав ментальну історію як систему умовно виокремлюваних цивілізацій, які проходять однакові фази від народження до загибелі і становлять крону дерева великої єдиної історії. Враховуючи нинішні інформаційні умови, можна дійти висновку, що сьогодні триває перехідна фаза, злам, після якого відбудеться або цілковите поруйнування культурного ядра (націєвірної основи), або його конструктивне трансформування.

Культурна війна, війна ідентичностей, ціннісна війна, нова війна, увертюрна війна, м'яка війна, гібридна війна, мережево-центрична війна, нелінійна війна, повзуча війна, війна нового смислового бунту, війна нервів, проксі-війна, паравійна, синтетична війна за участю нефізичних знеособлених військ тощо. Цей дефінітивний перелік окреслює різновід-

тінкові типи великого маніпулятивного (замінюємо ангажоване визначення «ідеологічного») інформаційного впливу. Не всі вони є науково унормованими, але вказують на розлогість, проблематичність явища та інтенсивну потребу в його всеохопному вивченні. С. Хантінгтон вказує, що основним джерелом більшості конфліктів, які неминуче виникатимуть за різних умов, є культура та ідентифікація. Культура у сучасному «м'якому», невловимому, хаотичному суспільстві завжди спрямована на те, щоб упорядкувати, притишити хаос, збурену екзистенцію людини, обтяженої різного кшталту відповідальністю. Будь-який конфлікт, війна оголюють, увиразнюють трагізм перебування у соціумі, занурюючи у серйозні ризики. «Війна завше містить злий парадокс – це спростування цивілізації, піна відчаю, різкий відплив, який оголює людське дно, живиться людськими жертвами. Це антиісторія. Та водночас війна та обставини, які її супроводжують, – могутній стимул до поступу й змін» [10]. Сьогодні ми приймаємо абсолютно інакші закони війни і бачимо її на «шкірі іншого кольору».

Культурна війна / війна ідентичностей – глибинне перманентне рушійне смислове протистояння, метою якого є зміщення та руйнування ціннісних норм, настанов, традицій з повною чи частковою втратою людиною власної тожсамості. Оскільки не існує унормованого терміна «культурна війна», не віднайдено й чистих прикладів її типізації чи класифікації. Відповідно, ми спробуємо зробити це вперше. Насправді класифікувати культурні війни можна за багатьма критеріями, спираючись на міждисциплініні основи поділу конфліктів провідними фундаменталістами в галузі соціології, конфліктології, психології, філософії, культурології тощо. Але в процесі розгляду культурної війни та конфлікту ідентичностей в аспекті міжособистісних взаємин та відображення смислів в інформаційному просторі нового часу будуть виправданими такі критерії поділу (завдяки охопленню смислу, людини та формалізованих норм соціуму): за формалізацією, за конструюванням медіареальності, за соціально-психологічними реакціями аудиторії. За формалізованою ознакою спробуємо виокремити такі види культурної війни:

- позиційна (ведеться з метою знищення ментальної матриці між усталеними у суспільстві інститутами або від їх імені, угрупованнями, окремими людьми, які також вплетені у «державний простір»). Предметом такого протистояння є окремі шаблі (інститути) культурної системи, ідентифікації, націєтвірної основи тощо на міждержавному чи міжетнічному рівні різних гілок влади.

- опозиційна (протистояння еліти, яка певним чином є рушійною при владі. Іншою конфліктною

стороною у цій доволі непростій системі можуть бути активні провладно орієнтовані маси, які виступають проти існуючих традиційних принципів ідентифікації певного етносу.

У межах визначеної класифікації за формалізованою ознакою виокремлена дефініція етнічної ідентифікації, що є предметом, фоном, на якому проводиться дослідження культурної війни як явища. Не заглиблюючись у суть поняття, а лише зауваживши появу унормованого в науці сталого терміна у 1990-х роках ХХ століття з ініціативи соціологів Дж. Ротмана та Дж. Бертона, варто зауважити, що саме на рівні етнічного коду (постає предметом культурної війни) відбуваються найтяжчі за наслідками маніпуляції, зокрема із застосуванням віртуального простору. Отже, на сьогодні розповсюдженим є поняття гібридної війни. Таке явище існувало й раніше, лише технології війни були іншими (отруєння води у криницях, підкуп охоронців).

Одне з найповніших визначень гібридного протистояння пропонує Ф. Хофман: на його переконання, це складна дієва система з вмонтованим асиметричним компонентом, який є визначальним після ведення звичайного бою і полягає у відволіканні супротивника. В інтерпретації вченого термін «гібридна війна» постає рекомбінованим конструктом, в якому найбільшої актуальності набуває відволікання уваги супротивника від основного театру бойових дій. У результаті змінюються закони війни: засоби її ведення, суб'єкти та об'єкти. Комплексний простір перманентної дії у цьому разі створює передумови для переходу на новий рівень інтелектуальної майстерності.

Потрібне чітке розуміння і бажання змін не лише у всезагальному ядрі культури, але, найперше, в центрі власної «внутрішньої культури». У період тотальної індивідуалізації людина шукає можливості для вирішення власних гостроактуальних питань. На цьому етапі вона повинна переорієнтуватися на усвідомлення спільних вартостей, важливості колективної волі, що якоїсь миті може спрацювати як єдино правильний виразний «інформаційний вибух», який розтратить деструктивний пласт пересохлої, мертвої культури. Глибинні радикальні зміни неможливі у свідомості, глибинні трансформації повинні відбутися в ядрі культури: на рівні права, менталітету, поведінки, символічних (традиційних) настанов.

Продовжуючи класифікацію культурних воєн за ознакою конструювання медіареальності, виокремлюємо тенденційні протистояння. Спробуємо визначити їх як тематичні смислові системні спекуляції, результатом яких є створення тематичного «простору масової істерії» (За Ж. Бодріаром).

Негативний контент артикулюється, зокрема, через соцмережі у вигляді авторитетної думки «інтелектуальної культеліти» (медійники, блогери, культурні діячі тощо). Такий контент стає масовим, трендовим і розповсюджується за допомогою обраних тематичних груп. Подібний штучно створений простір стає «тематичним полем бою», де декларується концепт масового невдоволення. В окремої групи виникає відчуття того, що станеться вибух. Така група охоче долає неіснуючі фантоми масового протесту і легко піддається маніпуляціям різного ґатунку. Отже, в наш непростий час плинної інформаційної реальності тенденція домінує над фактажною основою, процесуальність на феноменологію, а театр гібридних механізмів набуває розлогіших та глобальніших форм. До прикладу, часто представники обраної культеліти озвучують, поширюють, увиразнюють, заохочують ті кшталти й смисли, за якими можна було б сподобатися публіці й які б точно вплинули на підвищення їхнього рейтингу.

У цьому контексті варто згадати про ще одну загрозу, яка може мати абсолютно метафізичний, психологічний, ефемерний характер. Це – тотальна самотність сучасної людини, людини епохи глобалізації та індивідуалізації, коли завдяки соцмережам створюється уявна чітка реальність, уявний чіткий суспільний зріз, забезпечується активна задіяність чи участь окремої людини у цих процесах та можливість безпосереднього миттєвого впливу на них.

Наступним видом культівійни, за авторським певною мірою суб'єктивним класифікатором, може стати зміщена культурна війна, що також пов'язана із соціальними мережами та об'єднує віртуальну і соціальну реальності. Вона полягає в увиразненні викривленого ментального коду за допомогою віртуальних мемів. Культурний код, ціннісний та ментальний індикатори зазнають радикальної модифікації, зміщують традиційні оприявлені культурні кшталти. У такій війні діє багатопаровий механізм знищення та руйнування останніх. За явним протистоянням завжди існує ще один чи кілька прихованих «нарощених» руйнівних смислових блоків. Не останню роль у цьому процесі відіграє множинність версій та симулякрів, які врешті-решт стають одними з основних технологій ведення культурної війни.

Деструктивна роль соціальних мереж у цьому процесі полягає у тому, що вони сприяють уникненню полеміки і кліповому «ковтанню» множинності версій певної проблеми. Переглянувши свою сторінку, ми можемо натиснути грізний смайлик, який показує емоцію обурення, і вийти з мережі. Можемо говорити про пасивну присутність чи пасивну участь людини у тихому протистоянні.

Наступним видом культурної війни (за критерієм соціально-психологічних реакцій аудиторії), на

нашу думку, має стати приватна (персоналізована) культурна війна. Цей тип смислового протистояння так само передбачає залучення соціальних мереж, віртуального наративу, а саме блогів. Персоналізована (приватна) стратегема формується в результаті читування та інтерпретування фактажної основи окремим блогером, автором, дописувачем, різновидом тролля тощо. Правда у ЗМІ сьогодні набула локального характеру. В епоху «приватних інформаційних бульок» потрібно уважніше та ретельніше встановлювати інформаційні обмеження та фільтри. Приміром, нині в мережі спостерігається нагнітання катастрофічних настроїв, деструктивних очікувань, страхів, популістських наративів на кшталт масової еміграції, певних загроз з боку ісламських держав, розростання та увиразнення корумпованих еліт. Швидше за все цей інформаційний млин запустила певна емоція, рефлексія окремої людини. Таким чином формується відповідне інформаційне тло: позитивне чи негативне. Накопичуючись, негативні й позитивні очікування здатні призвести до масових смислових зривів.

Сучасним культурним війнам притаманний елемент софізму. Вони складні, ламані, багатопарові, комбіновані і позбавлені герметизму: супротивник легко й стрімко вибудовує нові стратегічні комбінації, зміцненням смислових горизонтів віднаходить інші засоби та механізми впливу. Відповідно, змінюється й мета, месиджі та смисли, тому передбачити результат культурної війни приватного типу надзвичайно складно. Такі інформаційні механізми та операції, як правило, передбачають залучення чималого обсягу коштів. Деякі науковці, політологи та публіцисти не безпідставно стверджують, що Третя світова війна вже набрала повноцінних обертів і почалася вона у соціальних мережах.

Усі запропоновані види протистоянь певним чином прив'язані до соціальних мереж. Але ми викремлюємо ще один вид культурних конфліктів, абсолютно усі механізми якого ґрунтуються на використанні соціальних медіа. Визначимо його як мережево-центричний. Об'єктами такого конфлікту є знеособлені люди (віртуальні ідентифікати), які полемізують і взаємодіють винятково у соціальних мережах. Особливості цього виду культурного протистояння: фрагментарний поділ простору (без прив'язування до території будь-якого виду); корпоративність як одна з найдієвіших форм управління та контролю на всіх рівнях; породження та розвиток різних автономних спільнот, які теж претендують на управлінський статус, фрагментарно об'єднують соціум, створюють та увиразнюють власну мережеву структуру поверх іншої налагодженої державної системи управління. Виникає запитання: як відшукати місце людини у цьому

непростому мережево-центричному протистоянні? Соціальні мережі виникли й трансформувалися у «поле культурних атак», «атак ідентичностей», як реакція на стрімкі інформаційні, часо-просторові, індивідуальні потреби з метою задоволення власного відчуття вартісності, поважності, впливовості. На сьогодні такі медіа стають каталізатором, який увиразнює і загострює процес культурної трансформації, зміни цінностей, світоглядних парадигм. Змінюється також епоха окремих постів чи дискусій у коментарях під окремим із них. Початок протистояння не завжди може бути вмотивованим. Воно буде побудоване радше на рефлексіях та «криках», але ці крики невеличкими стрімкими струмками творитимуть живу, аргументовану дискусію. Ще однією особливістю мережево-центричного конфлікту є можливість швидко уникнути полеміки.

Наступним видом культурної війни, запропонованим у межах цього дослідження, є війна бездумного культу. У словнику С. І. Ожегова знаходимо таке визначення культу в релігії: «1) служіння божеству і пов'язані з цим дії; 2) поклоніння комусь чи чомусь... (переносне значення); 3) культ особи».

Великий культурологічний словник також містить трактування цього терміна. Це «сукупність дій, обрядів, ритуалів, в яких виявляється й упредметнюється людська рефлексія над трансцендентним, або віра в надприродне. У позарелігійному культурному просторі культ виявляється як поклоніння, надзвичайне шанування кого-небудь або чого-небудь (культ харизматичної особистості, культовий образ або твір мистецтва)». [Культурологічний словник]. У словнику А. Кримського віднаходимо ще одну глибинну багаторівневу дефініцію культу як богочитання чи шанування інших позарелігійних категорій, які містять осердя культурного коду або ментального сенсу (краса, вогонь («*pirolatria*», лат. – визначник поклоніння вогню). У Популярній енциклопедії за редакцією Я. Кофмана термін «культ» теж означений релігійними сенсами: релігійне пошанування богам, особам і речам, які мають сакральний сенс; сукупність релігійних обрядів, які відповідають певного виду доктрині, глибоке, сакральне пошанування когось чи чогось.

Для глибшого розуміння й увиразнення визначення цього терміна звернемося до Польського словника за редакцією В. Дорошевського. Тут, oprіч релігійних значенневих відтінків, пов'язаних з поклонінням святим особам та речам, міститься трактування культу як позаконтекстного сенсорного утворення, яке декларує «обожнювання та поклоніння» визначеній особі, настанові, програмі. До речі, визначення та наукове декларування культу у значенні поклоніння певній особі (культ особи) знаходимо й в інших словниках. Але в межах цієї

наукової роботи не варто зосереджуватися винятково на цьому виді інформаційного дискурсу, адже є небезпека вийти в суто політичний, політологічний вимір дослідження, який нині не має особливої цінності. Ми розглядатимемо його лише побіжно.

Варто зазначити, що війна бездумного культу є найперше сенсорним пасивним протистоянням «знеособленої маси» або голосів зі «смітника посередностей» (за Х. Ортегою-і-Гассетом), за яким приховується окремий культ (поведінка, котра декларує успіх чи поразку, цінності, що визначають межі добра та зла, модель посередності, примітивного символізму тощо). Сучасний інформаційний простір, який дуже швидко розвивається, у повну силу увімкнув механізм полювання на «музичний смак», «традиції ісламу», «мігрантів», «сенси з наліпкою «євро»». Культуровані масовою культурою кшталти, не беручи увесь її показний демократизм та онтологічну свободу, приховують велику небезпеку цілковитої деградації людини креативної, людини-творця до рівня запрограмованого клона.

Звісно, культ масових сенсів зароджується, розвивається і повторюється задля артикулювання легкості, певного сентименту. Але водночас відбувається оприявлене культивування окреслених вище стереотипів. Уявний індивід зі «смітника посередностей» втрачає здатність міркувати, синтезувати інформацію, робити власні обґрунтовані висновки, розставляти смислові акценти тощо. Він просто підхоплює зручний культ посередньої поведінки, а згодом стає її заручником. З часом інтелект такої людини затирається наче гумкою (не витирається повністю) і вона зникає до вживання прописаних «зафіксованих» істин, розсипаних думок, словесного сміття, яке залягає і накопичується у мозку навіть несвідомо. Споживання подібного контенту (причому, його можуть продукувати постійно трансльовані телеканалами проекти «Чотири Весілля», «Архітектор Краси», «Міняю жінку», програма «95 Квартал», заборонена у 2017 році до показу на українському телебаченні «Битва Екстрасенсів») і сенсів, культивованих ним, призводить також до того, що людина свідомо починає його нав'язувати іншим. Відповідно, відбувається зародження й розростання конфлікту сенсів, вибору, декларованої на окремому прикладі чи індивіді мікроментальності, її дії. Масова людина, як правило, пасивна й честолюбна, а отже, може представляти будь-який суспільний зріз (від звичайного селянина до інтелігенції).

Ще один вид культурної війни за нашим класифікуванням – символічна війна. Саме символічні смисли найчастіше стають об'єктом культурного протистояння, міжетнічної боротьби. Людина у мові, мисленні, діяльності є глибоко символічною істотою. Так само інформаційне суспільство нового типу є

наскрізь символічним утворенням. У символічному протистоянні твориться спеціальна символічна, метафорична, інсмілова реальність, в якій протистоять між собою саме символи, по-різному «зчитувані» у різних культурах. Щоб здобути перемогу у війні символічного типу, потрібне цілковите знищення «символічного коду» іншої культури у межах власної. Повертаючись до вищевказаної сентенції про те, що культурні протистояння нового типу характеризуються наявністю високого відсотка «порожнього софізму», варто їх інтелектуалізувати, виробити вміння до критичної рефлексії, розгерметизувати власні «внутрішні смисли», аби відчувати, почути те, що мовлене багато разів, але не почуте. Сучасній особистості у «світі трансреальності», яка випробовує (за Ж. Бодріаром), варто артикулювати більш складну самоідентифікаційну основу, в якій за умови культурного протистояння відбувається символічне нівелювання, приниження й, зрештою, руйнування смислів. До думки про те, що унітарної ідентичності не існує, оскільки вона надто спрощує сприйняття «ментального коду», схильний і С. Дацюк: «Тому, коли я говорю – або воюйте, або зізнайтесь, що втрачаєте унітарну ідентичність, – не закликаю до війни, я намагаюсь показати безперспективність унітарних ідентичностей і підштовхнути до складнішого самовизначення» [4].

Символічне протистояння породжує неминучу взаємодію із свідомістю знеособлено-популярної маси і апелювання до її досвіду, який є простим, зручним і зрозумілим, озирання на неї. Уникнути цього можна лише «за умови глибокого ескапізму чи емігрування» (С. Дацюк). Міжідентифікаційні взаємини – складний, багаторівневий і надзвичайно чутливий механізм, в якому, аби уникнути втрати «себе в собі», потрібно чітко визначити власну ідентичність і спрогнозувати її поступ. Чітке самовизначення у межах кризи, поглибленої війни, символічного протистояння дасть змогу пом'якшити її (кризи!) наслідки. Лише нові правила, формування нової внутрішньої інституціональної традиції, нове осмислення й смислові рефлексії сприятимуть ментальному сортуванню, переродженню та досягненню певного рівня єдності на основі безболісного компромісу. Інакше відбувається невідворотне зіткнення символічних інтересів, і вони, за словами В. А. Тишкова, не є ілюзіями. «Маніпулює еліта для мобілізації мас, задля досягнення прагматичних цілей», які автор вважає реальним предметом для символічних, етнічних, ідентифікаційних конфліктів. «Проблеми престижу і символів, на відміну від матеріальних інтересів, ...вирішуються складніше, оскільки перерозподілити символи, знайти компроміс за їх значенням неможливо» [7, с 318].

Символічні війни та й, зрештою, усі протистояння нового типу є найціннішим і найдорожчим товаром, який виробляється за рахунок інвестицій та продається. Існують навіть війни «під ключ» (за С. Дацюком), в яких закладені визначені на перспективу характеристики, спрогнозовані можливі результати.

Висновки. Отже, підсумовуючи проблему класифікації воєн нового типу (культурних воєн), варто зробити певні узагальнення. По-перше, варто визнати, що вищевказана типологія культурної війни є умовною, недеталізованою та трохи суб'єктивною. Але з її допомогою це явище можна побачити об'ємніше й визнати, що аналіз сьогоденного стану розвитку формаційного суспільства дає підстави говорити про симптоматичну появу смислової дезорієнтації та кризи ідентичності. По-друге, у цій ситуації надзвичайно важливими стануть розуміння й розмежування на основі власного «ментального ідентифікатора», аби згодом відбулося об'єднання індивідів за нових умов. Також існує гостра потреба у визначенні й дотриманні людьми чітких цивілізаційних орієнтирів. Не менш важливо для особистості бачити себе в майбутньому, а не тотально чіплятися за минуле.

Список літератури

1. Бауман З. Текущая современность / З. Бауман ; пер. с англ., под ред. Ю. В. Асочакова. – Санкт-Петербург : Питер, 2008. – 240 с.
2. Бердяев Н. А. Философия свободы / Н. А. Бердяев. – Москва : Правда, 1989.
3. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – Москва : Медиум, 1995. – 323 с.
4. Дацюк С. Война миров [Електронний ресурс] / С. Дацюк // Киевский телеграф. – № 37. – Режим доступу: http://www.uis.kiev.ua/_other/k-telegraph/world_war.htm.
5. Кравченко А. И. Культурология : словарь / А. И. Кравченко. – Москва : Академический проект, 2000. – 671 с.
6. Ортега-и-Гассет Х. Роздуми про Дона Кіхота / Х. Ортега-и-Гассет ; пер. з ісп. Г. Вербы. – Київ : Дух і літера, 2012. – 216 с.
7. Тишков В. А. Политическая антропология / В. А. Тишков. – New York : The Edwin Mellen Press Lewiston-Queenston-Lampeter, 2000. – 338 с.
8. Тойнби А. Дж. Постигание истории : сборник / А. Дж. Тойнби ; пер. с англ. Е. Д. Жаркова. – Москва : Рольф, 2001. – 640 с.
9. Толковый словарь русского языка : словарь-справочник / [авт.-уклад. С. И. Ожегов]. – Москва : Аз, 1996. – 603 с.
10. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – Москва : АСТ, 2003. – 603 с.
11. Encyklopedia Popularna PWN: kieszonkowy / [uklad. Jan Kofman]. – Wydawnictwo Naukowe PWN, 1991. – 1005 s.

12. Słownik języka polskiego / red. W. Doroszewski. – Т. І МоскваХІ.

Reference list

1. Bauman, Z. (2008), *Modernity and Ambivalence*, Piter, S.-Pb., 240 p.
2. Berdjajev, N. A. (1989), *Philosophy of Freedom*, Pravda, Moscow.
3. Berger, P. L. & Luckmann, T. (1995), *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Medium, Moscow, 323 p.
4. Datsiuk, S. (2017), "The war of worlds", *Kiev Telegraph*, no. 37, available at: http://www.uis.kiev.ua/_other/k-telegraph/world_war.htm.
5. Kravchenko, A. I. (2000), *Cultural Studies: a Dictionary*, Academicheskij proekt, Moscow, 671 p.

6. Ortega-i-Gasset, H. (2012), *Reflections on Don Quixotea*, Dukh i litera, Kyiv, 216 p.
7. Tishkov, V. A. (2000), *Political Anthropology*, The Edwin Mellen Press Lewiston-Queenston-Lampeter, New York, 338 p.
8. Toynbee, A. J. (2001), *Comprehension History: a Collection*, Rolf, Moscow, 640 p.
9. Ozhegov, S. I. (Ed.) (1996), *Dictionary of Russian Language: a Reference Work*, Az, Moscow, 603 p.
10. Huntington, S. P. (2003), *The Clash of Civilizations*, AST, Moscow, 603 p.
11. Kofman, J. (Red.) (1991), *Encyklopedia Popularna PWN: Kieszonkowy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1005 s.
12. Doroszewski, W. (Red.), *Słownik Języka Polskiego*, Т. I–XI.

Подано до редакції 29. 01. 2017 р.

Землякова Т., преподаватель,
Киевский университет имени Бориса Гринченко

**ВИДЫ КУЛЬТУРНЫХ ВОЙН:
ФОРМАЛИЗАЦИЯ, МЕДИАРЕАЛЬНОСТЬ, РЕАКЦИИ АУДИТОРИИ**

Аннотация. В статье сделана комплексная попытка классификации культурной войны как смыслового манипулятивного явления в информационном обществе нового типа. Выделены признаки и причины развития кризиса идентичности в условиях смысловых манипуляций медиареальности.

Ключевые слова: культурная война, этнос, ментальная история, информационное общество, традиции, ценности, историческая память.